

Seende landskap – ett möte mellan blick och plats

Vendela Grundell

Landskap som kontaktyta

Människans livsmiljö gestaltas genom platser som uppstår ur vardagliga vanor och drastiska händelser. I en bearbetning av mark och minne kan små trivialiteter visa sig lika konstituerande som stora omvälvningar. Under arbetet byggs individuella och kollektiva identiteter i en samhällelig process som präglar och präglas av den enskildes unika mönster. Platserna definieras genom handlingar som speglar nuet och indikerar en riktning framåt, som visar och döljer förflutna och framtida spår. Generationer människor formar generationer platser som i sin tur formar nya identiteter. Idén om landskapet ger en förståelse för den här rörelsen. Genom att tänka och agera på en plats som ett landskap konstrueras en mental och fysisk kontaktyta, där individen upprättar en relation till naturen.¹ Den tanken kan utvidgas till alla de inre och yttre platser som utgör en livsmiljö. Landskap som miljö och begrepp innefattar konstruktion och rekonstruktion, en förnyelseprocess där ursprung samverkar med skiftande behov och begär.²

Landskapet som konstruktion utgår ifrån hur individen visualiserar sig själv någonstans. Det visuella är centralt för att en kontaktyta mellan individ och plats ska uppstå. Ur den vinkeln hör visualitet och landskap ihop såväl inom som utanför individen. Vilket landskap som framträder för oss, och hur vi placerar in oss själva, beror på hur vi ser det. I en ständig process blir vi varse de platser vi möter utifrån de sinnliga och sociala markörer som platsen ger. Att tolka är också en kreativ handling där individen själv placerar markörerna. Beträktarens värdering av markörerna kan göra visst synligt och annat osynligt. Idén om landskap inbegriper alltid betraktarens selektering, modifiering och organisering av den konkreta platsens innehåll.³

Vårt seende bestämmer våra handlingar. Det visuella aktualiserar positioner och rörelser så att olika landskap kan blottläggas på samma plats. Seendet är redan en tolkning, men att genom seendet översätta platser till landskap måste inte betyda att något riktigt blir artificiellt.⁴ Idén om landskap som konstruktion synliggör att platsen och betraktaren aktiverar varandra. En ögonkontakt med omvärlden utkristalliseras – ett sätt att se en plats som ser tillbaka.⁵

¹ Jacob Wamberg, *The Art Seminar, Landscape Theory*, red. Rachael DeLue och James Elkins, Routledge, New York och Abingdon 2008, s. 106-107.

² Lassus citeras i Malcolm Andrews, *Landscape and Western Art*, Oxford University Press, Oxford 1999, s. 16.

³ Andrews 1999, s. 4.

⁴ Andrews 1999, s. 1.

⁵ Jessica Dubow, *The Art Seminar, Landscape Theory*, s. 113.

För att undvika en alltför abstrakt diskussion kring betraktaren, med en blick som inte tillhör en existerande person, kommer temat landskap och seende att knytas till en egen erfarenhet. Den utvalda situationen är min fotografiska bearbetning av en utsikt som jag växte upp med. Platsen i fråga är Frihamnen i Stockholm. Mitt barndomshem fanns på Lidingö mitt emot: Larsbergsvägen 40, 5 trappor. Från balkongen såg jag ut över huvudpiren, med Kaknästornet och stadens silhuett i bakgrunden. Till höger Värtahamnen och Ropsten, till vänster Loudden och utfarten mot leden vid Nacka.

Den här miljön är levande men sluten. Dygnet runt passerar containerfartyg, färjor, små och stora båtar på privat och offentlig rutt förbi stora silon och anonyma byggnader. Den mänskliga närvaron ger sig till känna genom trafiken längsmed kajen och i vattnet – och i den verksamhet som föranleder hela hamnbygget. Hamnen är en pragmatisk plats, en kugge i ett växande maskineri av stadens lokala och globala infrastruktur. Dess aktiviteter formar ett internationellt transportnät som påverkar vardagen i Larsberg och på många andra ställen. Min vardag påverkades också av hamnen som utsikt. Tjugofem års dagliga synintryck införlivade platsen i mitt hem och i mitt medvetande tills den blev osynlig i sin egen vanlighet. Då började jag fotografera den – för att dokumentera platsen och min egen blick på den. Efter två år och tusentals exponeringar satte jag samman en film där ett fyrtiotal bilder tonar in i varandra i en loop – hamnen blev *Hamnen*. Några år senare återvände jag till materialet och bearbetade nio bilder till multipeln *Port of Call* (se bildbilaga).

Under arbetets gång framträdde hamnen som både miljö och tillstånd. Här finns en spänning mellan öppet och fördolt. Den konkreta miljön utgör en urban zon styrd av ekonomiska och sociala villkor, men det öppnar också världen för mig fysiskt och kognitivt. Men det tillfälliga i trafikens flöde påminner om hur slumpen styr individens erfarenhet. Som betraktare refererar jag till specifika men alltid rörliga situationer som i stunden uppstår inför och inom mig. Till detta spontana möte läggs de gränser som hamnen omgärdas av. Här saknas direkt insyn – tillträde förbjudet. Att varken kunna röra sig genom platsen eller kunna utläsa någon konkret information på håll, borde vara alienerande men har faktiskt stärkt känslan av tillhörighet. Trots att hamnen är otillgänglig annat än som transitområde, ingår den i mitt personliga rot-system. För mig får den mening i de associationer som betraktandet gett. Kommunikationen mellan individ och plats sker här genom hamnens visuella gestaltning och den visuella konstruktion som blivit min respons. Visualiteten har aktualiserat en möjlig syntes av den verkliga hamnen och min verkliga upplevelse av hamnen.

Jag har alltid tänkt på hamnen och hamnbilderna som landskap. Inte nödvändigtvis samma landskap – fotografiet speglar inte mer än det producerar – men båda har kunnat omfattas av samma begrepp. Samtidigt följer ingen av dem de konventioner för vad som brukar kallas landskap.⁶ Det gör det intressant som exempel i den här diskussionen kring landskap och seende. Frågan är om betraktande i det här fallet kan vara en komponent i en konstruktion som gör en plats till ett landskap. Ett tänkbart svar kan förhoppningsvis nyansera det gängse perspektivet på kopplingen mellan seendet och landskap.

Begreppet konstruktion används ofta som en fiktion, en antites till verkligheten. Även om denna teoritradition varit viktig för att avslöja myter om t.ex. det rena seendet, så uttrycker den en pessimistisk hållning där landskap reduceras till ett mentalt prefabrikat producerat av den västerländska kulturen.⁷ Istället kan man förstå konstruktion som en byggprocess av konstituerande kreativa handlingar. Det innebär inte att verkliga förhållanden åsidosätts utan att de beskrivs med tanken att individen är aktivt delaktig i uppbyggandet av sin värld, oavsett om medverkan sker genom att bygga ett hus eller bygga en bild. Den här tolkningen av landskap är en utveckling av en ursprunglig innebörd som betonade sådan ömsesidighet.⁸

Landskapets visuella konstruktion präglar min erfarenhet av såväl hamnen som *Hamnen*. Genom att betrakta min utsikt och gestalta den i bild upplever jag en förbindelse mellan mig själv och den platsen. Arbetet med att upprätta den här förbindelsen initierar ett engagemang som också förbinder mig som individ med andra betraktare av såväl platsen som dess visuella representation. Här sker ett möte mellan flera uppsättningar blickar, där bildproduktionen artikulerar mitt eget och andras seende. I mötet synliggörs också den konkreta Frihamnen.

För att koncentrera tematiken antas bildskapandet vara en del i samma visuella process som betraktandet. Bilderna blir en förlängning av seendet. Med den förståelsen kan en visuell representation härledas tillbaka till en konkret plats utan att denna agerar facit. Här blir det tydligt att konstruktionen fungerar på flera nivåer. Det seende subjektet och den betraktade omgivningen formar varandra. Hamnexemplet fungerar som en förankring i diskussionen om landskap och seende, närmast som en referens till ett traditionellt perspektiv och avslutningsvis i en tolkning av projektet som en möjlig visuell konstruktion av landskap.

⁶ Anne Whiston Spirn, *The Art Seminar, Landscape Theory*, s. 102.

⁷ Andrews 1999, s. 3-4.

⁸ Whiston Spirn, *The Art Seminar, Landscape Theory*, s. 92-93 och 101.

Landskapets rötter och ramar

Det västerländska tänkandet kring landskap stammar ur renässanshumanism och euro-centrisk modernism. Här uppfattas seendet främst som en övning i att kognitivt ta kontroll över det som sedan konkret ska bemäktigas. Detta symboliseras av ett instrumentellt öga som separerar kroppen från världen och organiserar båda i ett geometriskt raster och ett imperialistiskt sinne. Idén om landskap blir ett sätt att konkret och visuellt utforma platser där själva gestaltningen legitimerar den maktutövning som driver dem. Seendet sätter en ram kring den valda platsen, som begränsas fysiskt i den materiella miljön och mentalt i betraktarens tolkning. De visuella dimensioner som räknas är dels en nyttoaspekt som premierar det praktiskt användbara, dels en njutningsaspekt där en estetiserande blick får spelrum. Båda beskriver ett begär som likställer visualitet med exploatering. Att se en plats som ett landskap innebär i den här kontexten att reducera den till ett lätthanterligt erövringsobjekt. Per automatik uppstår ett avstånd mellan betraktaren och den fysiska såväl som den visuellt representerade platsen.⁹

Betraktande – särskilt av landskap – måste inte leda till objektifierande distans. Tvärtom kan individ och omgivning närma sig varandra. En människa kan ta plats som individ i världen genom att definiera en plats som just landskap. Detta tillägnande är en makthandling som inte nödvändigtvis är exploativ. Med en relationell tyngpunkt framträder seende och landskap som delar i en konstruktion av tillhörighet. Det visuella kan dra in individen i en miljö på ett sätt som skapar nya band.

Den alienerande ramen får en ny funktion som artikulering av kontaktytan mellan individ och omvärld. Ramen kan ses som ett slags flexibelt gränssnitt – utan den, ingen interaktion. Handlingen att teckna en ram, med blicken eller andra verktyg, kan vara en identitetsskapande handling. Den enskilde kan teckna om ramen vid behov. Kopplingen till landskap blir en del av en identitetsprocess där definierandet av en plats som landskap inbegriper en definition av individen själv. Som sådan är den inte given utan kan omförhandlas för att byta distansen mot närhet. Landskap konstitueras av sina mentala eller materialiserade ramar – inramandet aktualiserar betraktarens identitet, riktning och tillhörighet.¹⁰

⁹ David Hays och Michael Newman, *The Art Seminar, Landscape Theory*, s. 101.

¹⁰ Andrews 1999, s. 5 och 8.

Idag utgörs landskapets ramverk främst av ideologi och fenomenologi.¹¹ Dessa perspektiv kompletterar varandras fokus på sociala respektive perceptuella villkor, så länge de inte fastnar i förenklande utifrån- och inifrånpositioner. Om ett systemtänkande dominerar kan såväl systemet som dess anomalier osynliggöras. Om specifika enskildheter överbetonas skärmas de av från samhällelig kontext och historisk medvetenhet. En kantring åt ytterlighet motverkar en djupare kontakt i samspelet mellan direkt och indirekt erfarenhet, mellan helhet och delar.

Att mening skapas i växelspelet mellan mikro och makro kan vara en fruktbar medelväg. Då återbördas också initiativkraft till den enskilde, som annars situeras som ett närmast passivt kärl för direkta impulser och indirekta villkor. Att individen förmår internalisera kontraster och göra egna synteser skrivs ut ur sådana alltför snäva definitioner. Det individuella subjektet bör dock inte överbetonas. Vändningen från ideologiska till fenomenologiska modeller kom ur en strävan mot en mer holistisk relation mellan individ och landskap. Men båda tycks förutsätta att individ och landskap är enhetliga begrepp. Ett tänkande i givna singulariteter innebär problematiska gränsdragningar för vad landskap kan vara och betyda. Idén om den produktiva konstruktionen får svårt att rymmas i en verklighetsuppfattning som syftar till att skapa och befästa en entydig helhet. Det holistiska kan innebära ett friare förhållningssätt som tillåter avvikelser.

Istället för att utgå ifrån en given kärna, en landskapets eller individens essens som inte ändras av de processer den ingår i, kan processen i sig anses konstituerande. Antagandet om en fast inre kvalitet är av stor vikt för vår självuppfattning. Men en mer relevant bild framträder om slumpmässiga eller tillfälliga handlingar och situationer räknas i identitetens mönster. Den känsla av totalitet som jaget till vardags besitter, kan visa sig vara mest en funktionell illusion. Tron på ett sammanhållet jag är kanske nödvändig, men knappast tillräcklig för kunskapen om individen i världen. Att visa på landskapet som konstruktion ger ökat fokus på verkligheten som något formbart i ständig rörelse. Dialogen mellan en plats och dem som bygger upp den framstår som en styrka i landskapet som plats och begrepp.¹² En paradox här är att den kreativa handlingen premieras men dock inte i konstnärlig form. Representationer av landskap tycks ofta tolkas efter konventionen kring den singulära verkligheten manifesterad i det överordnade ögat och, först och fortfarande, kartbilden. I följande diskussion omtolkas kartan och konstbilden som en katalysator för landskapets dialog.

¹¹ Definitionerna diskuteras i t.ex. The Art Seminar, *Landscape Theory*, s. 89-92 och 103-107.

¹² Whiston Spirn, The Art Seminar, *Landscape Theory*, s. 101.

Kartan som förenkling och fördjupning

Konventionen kring visuella konstruktioner av landskap traderar antagandet att en verklig plats omvandlas till tecken i ett schema.¹³ Då sker ett urval av de mest dominerande dragen så att en mångtydig miljö förenklas. Läsaren som följer kartan kan internalisera den här förenklingen, vilket underlättar och legitimerar ett maktövertagande av den faktiska platsen. Den visuella representationen ger form åt begär efter ensidig makt, kunskap och njutning.¹⁴

Men kartans visualitet måste inte tolkas som totalitär. Den kan även aktivera betraktaren till konstruktiv handling. Att först kognitivt och sedan fysiskt närma sig en plats är en vardaglig process för att skapa tillhörighet. Här kan kartan bli ett verktyg för att konkretisera empatiskt engagemang. Att tillägna sig en plats via kartbilden måste inte göra omvärlden till ett avlägset objekt. Istället kan det visuella uttrycket förstärka en ömsesidighet där kartläsaren är mer närvarande i sin omgivning och vice versa. Kartan blir då inte ett förändringsverktyg som i sig inte förändras. Istället kan kartläsaren forma en nära relation till det som navigeras. Både kartor och andra visuella representationer av landskap låter betraktaren expandera sin kunskap och fördjupa sitt sätt att interagera med omvärlden.¹⁵

Landskapet kan materialiseras som en flerdimensionell karta. De områden som den betecknar finns inte bara sida vid sida utan också i lager på lager. Såsom de fysiska lagren förändras över tid, förändras lagren i medvetandet hos dem som upplever platsen. Den förankring som en igenkännbar plats ger är knuten till ett specifikt utsnitt med tydliga yttre gränser. Men gränserna dras inte enbart längs horisontala axlar – även utsnitt med liten yta har ett djup. Kartans topografi artikulerar både det konkreta landskapets djupled och den kognitiva fördjupning som ger platsen mening för den enskilde. Verkligheten tar gestalt i en växelverkan mellan fysiska och mentala lager av natur och kultur. Betraktaren av såväl karta som plats rör sig ständigt mellan dessa lager. Ett sätt att navigera i detta är via seende och visuella konstruktioner. I en traditionell förståelse av landskap antas visualiteten enbart betyda att platsen blir ett objekt för betraktande – en etymologisk felläsning av *landscape* som *landscape*.¹⁶ Som en central del i konstruktionen av distans och närhet, påvisar kartan hur det visuella snarare kan ge en rikare mening åt interaktionen mellan landskap och seende.

¹³ Se t.ex. Kenneth R. Olwig: The "Actual Landscape", or Actual Landscapes?, *Landscape Theory*, s. 163.

¹⁴ Andrews 1999, s. 80.

¹⁵ Andrews 1999, s. 77-79.

¹⁶ Whiston Spirn m.fl., The Art Seminar, *Landscape Theory*, s. 93-94.

Landskap och seende – tre kombinationer

Ett perspektiv på temat kring visualitetens funktion i mötet mellan individ och plats, sammanfattas i tankefiguren *landskap som seende*.¹⁷ Här påvisar geografen Denis E. Cosgrove hur en samhällelig centralisering distanserar uppfattningen om landskapet, från en levd erfarenhet till något visuellt.¹⁸ Så formas en seendepraktik där idén om landskap reducerar platser till objekt för näring och njutning. Enligt Cosgrove finns inget egentligt landskap – bara objekt som i sin bildmässighet fungerar som ideologiska uttryck. Den här ideologiseringen hotar att osynliggöra landskapet som process.¹⁹ De enda som tänks erfara processen, de som brukar jorden för sitt levebröd, ser inte land som landskap och inkluderas inte i den visuella traditionen.²⁰ Här betonas ett utifrånperspektiv som istället exkluderar alla andra än jordbrukare. En delning av landskap i vardagserfarenhet kontra socialhistorisk diskurs, där bara den senare går att representera, skapar en onödig polaritet i både konst och verklighet.²¹

Cosgrove uppdaterar sin tes med att betraktaren kan skapa ramar för omvärlden genom att t.ex. ta till sig en bild. Bilden och betraktandet drar in individen först i den representerade och sedan i den verkliga platsen.²² Den enskilde kan då bearbeta sin miljö med ett aktivt seende som både betraktare och bildskapare. Förståelsen av landskapets visualitet nyanseras med tanken att representation också kan vara produktiv. Även om han betvivlar att det finns något bakom bilden, så anas möjligheten att kunna finna och skapa något nytt. Kanske kan alternativa bilder frambringa en alternativ vardag. En visuell konstruktion kan stärka medvetenheten om sociala och politiska villkor men också medverka till omförhandling. Cosgroves trop kan öppnas upp ytterligare i en tolkning där visualiteten inte hämmar utan stärker individens kontakt med sin omvärld genom en konstruktion av tillhörighet.

Ett annat sätt att kombinera landskap och seende artikuleras av arkitektur- och medieteoretikern W.J.T. Mitchell. För honom är seendet ett objekt i sig – det som framförallt blir synligt är själva seendet.²³ Att betrakta ett landskap innebär då inte främst att notera något särskilt innanför den ram som betraktandet ger platsen. Det relevanta är att tillägna sig utsikten som en helhet större än dess beståndsdelar. Genom att betrakta ett landskap länkas individen

¹⁷ Denis E. Cosgrove: Introduction to *Social Formation and Symbolic Landscape, Landscape Theory*, s. 20.

¹⁸ Cosgrove, The Art Seminar, *Landscape Theory*, s. 93.

¹⁹ Michael Gaudio, The Art Seminar, *Landscape Theory*, s. 89.

²⁰ Andrews 1999, s. 20.

²¹ James Elkins om Cosgrove, The Art Seminar, *Landscape Theory*, s. 112.

²² Cosgrove, The Art Seminar, *Landscape Theory*, s. 99.

²³ Mitchell citeras i Olwig 2008, s. 170.

samman med det som utbreder sig framför ögonen. Men tolkningen av synintrycket formar individens förståelse för sig själv mer än för något annat. Landskapet blir ett kulturellt verktyg som speglar betraktaren.²⁴ En sådan självrefererande blick hotar att stänga ute omvärlden. Utsikten blir ett medium för blicken mer än för världen. Landskapets dubbla spår av mental och fysisk gestaltning blir meningslöst annat än som verktyg för en bekräftelse av något slags europeiskt ego. Tillspetsat påminner detta om ideologins kontrollerande blick, fast tvärtom med en extrem inåtvändhet.

Det är nära att Cosgroves figur kastas om så att seendet framträder som ett eget slags landskap. Betraktaren ser en gestaltning av sin egen upplevelse – ingenting annat. Ett sådant kognitivt experiment väcker frågan om en tom betraktarsituation är meningslös. Tomhet kan kanske tolkas som ett tillstånd där nya erfarenheter kan artikuleras. En tom blick behöver inte signalera frånvaro utan tvärtom öppna för ett möte mellan individ och plats just genom att seendet i sig blir tydligt. Genom sin blick kan individen bli medveten om sig själv och sin position, vilket kan initiera förståelse för men också motstånd mot privilegierade sätt att se och tolka. I så fall uppstår möjligheten att den enskilde kan utkristallisera ett eget sätt att se. Landskapets visualitet får därmed en potentiellt subversiv kraft.

Geografen Kenneth R. Olwig tolkar kopplingen mellan seende och landskap utifrån termens etymologiska ursprung. Han definierar landskap som dels markområde och dels bild, två betydelser med så skilda associationer att en konflikt uppstår.²⁵ Hela meningskapitalet läggs på den förra medan den senare avfärdas som utslag av förbrukningsmentalitet. Enligt honom är det senare allt vi ser idag, inte det substantiella landskapet. Detta riktiga landskap har tagit form under generationer av mänsklig praktik och organisation. Representationer av landskap är däremot objekt i traditionell bemärkelse och kan inte vara annat. Båda innefattar miljöns konkreta invånare och ting, men i den visuella gestaltningen underordnas dem konstens snarare än verklighetens praxis. När vi betraktar en landskapsbild ser vi därför rummet i sig snarare än vad det innehåller.²⁶ En fysisk plats definierad av relationer ställs mot ett visuellt rum där alla relationer inordnas i en totalitär enhet. Olwig förklarar vår bristande förmåga till dubbelseende inför de landskap vi möter, med den singularitet som länge präglat det västerländska samhället. En tendens till ett unifierande tänkesätt har gett en viss enögdhet.

²⁴ Mitchell citeras i Andrews 1999, s. 15.

²⁵ Olwig 2008, s. 159.

²⁶ Olwig 2008, s. 170.

För Olwig blir verkliga platser osynliggjorda genom bildens organisering av rummet. Därför skiljer han konstituerandet av konkreta miljöer från konstnärliga gestaltningar.²⁷ Att tillägna sig ett landskap visuellt påverkar varken befintliga platser eller betraktare. Om betraktaren kopplar samman bild med plats så beror det på en till kolonisering gränsande manipulation.²⁸ Handlingen att arbeta direkt i och med landskapet premieras framför handlingen att skapa en visualisering av denna aktivitet. Samma plats styckas upp i en verklig och en imaginär version. Problemet tycks ligga i att visualiseringen tillåter avvikelser från det vanemässiga bruket – en konstruktion av alternativa landskap. Om bilden i sig framstår som specifik, eller specificerar landskapet på ett nytt sätt, så bryts kopplingen mellan betraktaren och världen.

Sammanläsningar av fiktion och verklighet, genom t.ex. igenkännbara tecken i landskapet, är här enbart problematiska. Att bearbeta en plats via bilden framstår som i bästa fall irrelevant i förhållande till bearbetningen av mark. Bildskaparens arbete får mening enbart om representationen fångar landskapets specifika kvalitet och förmedlar den i rätt form.²⁹ Den godkända kommunikationen utgår från den singularitet som präglar det västerländska tänkandet kring såväl jaget och naturen som tid och rum. Alltings enhet manifesteras i konstnärens ordnande öga och följande visuella uttryck. Uppfylls detta kriterium så bidrar bilden till att skapa en plats – annars inte. Om konstnären avviker från normen börjar bilden referera andra bilder tills platsen upphör att vara plats. Landskapsbilden blir på så vis slutet för landskapet.

Kontentan av dessa tre perspektiv är att landskap och seende underminerar varandra mer än interagerar. Ett landskap tycks bli visuellt bara genom fysiskt och mentalt avstånd. Visuella konstruktioner tolkas som en fictionalisering i betydelsen att reducera det verkliga till överkligt. Det finns dock öppningar mot en produktiv läsning av landskap som visuell konstruktion. Landskapets begreppsliga rötter visar att landskapet kan förkroppsliga en flätning av verklighet och fiktion. Detta ursprung kan bevaras också i en alternativ praktik. Att betona landskapets visualitet kan vara ett sätt att förhandla fram en nyansering av bilden som förbindelse-länk mellan individ och plats idag. Lika lite som representationer är uteslutande speglingar, är de så disparata att det är nödvändigt att välja mellan materiell miljö och visuell representation. Med ett konstruktivistiskt perspektiv på landskap sätts ljus på hur seendet kan materialiseras i en bild där platsen kan existera som både och – en syntes med väl synliga sprickor.

²⁷ Olwig 2008, s. 161-165.

²⁸ Olwig 2008, s. 175.

²⁹ Olwig 2008, s. 169-73.

Landskap som konstruktion – en länk mellan hamnen och *Hamnen*

I inledningen ställdes frågan om betraktande kan vara en komponent i en konstruktion som omvandlar plats till landskap. Avsikten med problemställningen var att belysa konventioner kring förhållandet mellan landskap och seende, och pröva tänkbara alternativ. Möjligheten att formulera ett annorlunda perspektiv skulle kunna tillföra en nyansering av gängse förståelse.

Mitt jakande svar på frågan löser dessvärre inte problemet. Västerlandets långa tradition av landskapstolkning tycks stödja idén att betraktande av en konkret eller representerad miljö är ett avgörande moment i definierandet av den ram som definierar platsen som landskap. Vad denna funktion har för mening är dock inte lika givet. Med erfarenheten av min hamnutsikt och dess fotografiska gestaltning, blir det svårt att ansluta sig till rådande konsensus. Den generella ståndpunkten förefaller vara att både landskap och seende skapar distans – det är just landskapets visuella dimension som genererar distansen. Representationen förstärker visualiteten och därmed funktionen att reducera världen till ett kontrollerbart utsnitt.

Då det underliggande temat här är landskap som konstruktion, har olika teoretiska ställningstaganden belysts med avseende på konstruktivistiska tendenser. Sådan (ibland mot-)läsning har öppnat för ett tänkande där visuella aspekter kan förstås som konstituerande av närhet. Trots att begreppen landskap och seende ofta används på ett statiskt sätt, finns möjligheten att uppdatera betydelserna. Exemplet hamnen/*Hamnen* initierade sökandet efter förnyad mening, genom att påvisa att bilden av en utsikt inte är oförenlig med en direkt erfarenhet av en plats. Den visuella konstruktionen överkom det fysiska avståndet från balkongen till piren och gjorde såväl utsikten som bildarbetet meningsfullt.

Med de teoretiska infallsvinklar som den här diskussionen har tagit upp, skulle den visuella konstruktionen av landskap i hamnbilderna tolkas i negativ mening. Det som framförallt görs synligt är en gestaltning av frånvaro i betydelsen otillgänglighet och tillfällighet, tomhet och brist. Här ryms inte den upplevelse av tillhörighet som de facto genererades i mitt möte med hamnen och som förstärktes i den konstnärliga bearbetningen av plats och blick. Ett skäl till detta förbiseende kan vara en alltför snäv idé om konstruktion och visualitet i allmänhet och i synnerhet en kombination. Konventionen är stark och i många fall motiverad. Men i det här fallet är det just den visuella konstruktionen av landskap som skapar mening – och närhet.

Källor

Andrews, Malcolm: *Landscape and Western Art*, Oxford University Press, Oxford 1999

Olwig, Kenneth R.: The "Actual Landscape", or Actual Landscapes?, *Landscape Theory*, red. Rachael DeLue och James Elkins, Routledge, New York och Abingdon 2008

The Art Seminar, *Landscape Theory*, red. Rachael DeLue och James Elkins, Routledge, New York och Abingdon 2008

Från bildsviten *Hamnen* 2000-2002

Från bildsviten *Port of Call* 2008